

ZIELONOGÓRSKIE SEMINARIA JĘZYKOZNAWCZE
SŁOWO – FORMA, TREŚĆ, UŻYCIĘ

Iwona Pałucka-Czerniak

Uniwersytet Zielonogórski

<https://doi.org/10.59444/uz.9788378425694.pp.59-74>ARTYKUŁY TOWARZYSKIE I BRACKIE CECHÓW
KRAKOWSKICH W PERSPEKTYWIE GENOLOGII
LINGWISTYCZNEJ – REKONESANS BADAWCZY

Niniejszy artykuł został poświęcony analizie tekstu i gatunku statutu społeczności zawodowych miejskich zwanych cechami, na przykładzie artykułów towarzyskich i brackich cechów krakowskich z XVI i XVII wieku. Analiza dąży do przedstawienia przekształceń tego typu tekstu w ujęciu diachronicznym. Artykuły towarzyskie i brackie jako gatunek tekstu spotkać można w dokumentach cechowych. Z punktu widzenia aspektu pragmatycznego istotne jest to, że zwykle mają charakter uchwały. Należą zatem do gatunków służących stanowieniu prawa, w użyciu są performatywami (w teorii Austina) / deklaratywami (w teorii Johna Rogersa Searle'a¹), pełnią funkcję kreatywną (w koncepcji Małgorzaty Marcjanik²). Stosowany w nich język można by uznać za prawny lub okołoprawny (prawniczy), oficjalny, administracyjny (urzędowy), język przepisów³. Wśród zachowanych dokumentów cechowych artykuły spotyka się w szeregu tekstów nazywanych *przywilejem*, *statutem*, *ordynacją*, a także *punktami dobrego porządku*. Artykuły cechowe – brackie i towarzyskie – są z nimi powiązane relacjami hybrydycznymi, krzyżują się z nimi i łączą, niekiedy także nakładają się na siebie. W zbiorach archiwalnych mają często postać kolekcji, zachowują odrębność tekstową, ale nawiązują do siebie treściowo, formą i językiem, a ich granice gatunkowe wydają się płynne. Funkcjonowanie tych dokumentów w społeczności rzemieślniczej można by uznać za formę koegzystencji. Poddawane analizie teksty, nazywane przez ich twórców mianem artykułów czy porządku, zwykle mają charakter podrzędny wobec przywilejów, biorą z nich swój początek i nie mogą być z nimi sprzeczne (por. *Przywileje...*, t. 2, z. 2, s. 710).

¹ R. Kalisz, *Pragmatyka językowa*, Gdańsk 1993.

² M. Marcjanik, *Kreatywna funkcja mowy*, „Przegląd Humanistyczny” 1988, nr 11/12, s. 95-104.

³ M. Zieliński, *Języki prawne i prawnicze*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999, s. 66-67.

Materiał źródłowy prezentowanej analizy stanowią dokumenty do historii cechów Krakowa, zebrane i opublikowane w *Prawach, przywilejach i statutach miasta Krakowa (1507-1795)*⁴. Poznanie go może być kluczem do zrozumienia kultury prawnej i językowej dawnych społeczności rzemieślniczych. Zebranie dawnych dokumentów przez Franciszka Piekosińskiego ułatwia pracę badawczą w tym sensie, że można bazować na transkrypcji/transliteracji, bez konieczności dochodzenia do rozproszonych źródeł. Wadą oczywistą jest oparcie się na materiale źródłowym wtórnym, bez możliwości oglądu samego dokumentu, a do tego wybiórczym i utworzonym nie na potrzeby językoznawcze. Trzeba także założyć, że dotarcie do oryginalnych tekstów będzie już w dużej mierze niemożliwe. Przez autorów zbioru praw badane dokumenty nazywane są przywilejami bądź statutami (z łac. statutum, -i ‘postanowienie, uchwała, rozstrzygnięcie, rozporządzenie; przepis’⁵). Sam redaktor we wstępie pisze o części z nich następująco:

cechy [broniąc się przed partaczami – dop. I.P.C.] ... za pomocą woźnego generała dawały ogłaszać na rynku krakowskim i w innych celniejszych miejscach główną treść swych przywileji, którą potem w drodze relacji tegoż woźnego do ksiąg radzieckich wpisywały i przy pomocy urzędu miejskiego lub grodzkiego konfiskowały sturarzom wyniesione przez nich na targ towary i wyroby. Wielka liczba przeto takich relacji zaciągnięta jest w księgi radzieckie; nowy materyał wszelako tylko wyjątkowo wypływać może z takowych dla niniejszej publikacji, mianowicie, jeśli przywileje odnośnego cechu zaginęły, i treść onychże tylko w drodze takiej republikiacji częściowo do naszej wiadomości dochodzi, lub jeśli w republikiacji ustęp jakiś przywileju mniej jasno wyłożony, obszerniej jest wytłumaczony. Wyjątkowo więc też tylko republikiacje tego rodzaju weszły do niniejszej publikacji, ogromna ich liczba pominęta być musiała (*Prawa...*, t. 2, z. 2, s. VI).

Redaktor używa zatem nazwy gatunkowej aktu mowy: *relacja*, która jego zdaniem w formie zapisanej zyskuje miano statutu lub dodatku do statutu. Istotne jest, że zaznacza wybiórczość opublikowanych dokumentów oraz wskazuje, iż dysponował materiałem źródłowym o wiele szerszym. Motywacja semantyczna nazwy gatunkowej statut może być różna. Być może wiąże się ze znaczeniem ‘zbiór praw’, ‘kodeks’⁶, ‘uporządkowany zbiór ustaw z zakresu prawa ziemskiego lub miejskiego’⁷, może też wiązać się ze specyfiką tych praw, ponieważ zgodnie ze współczesnym rozumieniem

⁴ *Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa (1507-1795)*, red. F. Piekosiński, t. 1, z. 1 i z. 2, t. 2, z. 1 i z. 2, Kraków 1885-1892.

⁵ *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków* [płyta CD], [w:] J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2003.

⁶ Por. M.T. Lizisowa, *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawnosądowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków 2000, s. 9.

⁷ I. Szczepankowska, *Z badań nad dyskursem okołoprawnym: gatunki paratekstowe w szesnastowiecznych edycjach statutów*, „Prace Filologiczne” 2016, nr 69, s. 475.

tego gatunku mają one naturę organizacyjno-ustrojową⁸. Współcześnie statut definiowany jest następująco:

STATUT (ang. articles of association) – zbiór przepisów dotyczących działalności danej organizacji, regulujący strukturę organizacyjną, kompetencje organów zarządzających i stosunki prawne zachodzące między nimi, zasady reprezentowania organizacji na zewnątrz, zasady i zakres współdziałania, a także sposób i formy nawiązywania stosunków prawnych z innymi jednostkami, a przede wszystkim podstawę prawną działania danej organizacji, jej cel i zadania oraz sposoby osiągania zamierzonego celu. Często przepisy proceduralne, bądź przepisy prawa materialnego, określają wymogi, jakim winien odpowiadać statut organizacji⁹.

Historycy prawa natomiast podkreślają, że występująca w źródłach prawa terminologia nie była stosowana precyzyjnie, cechowała ją płynność i naprzemiennosc. Maciej Mikula twierdzi, że:

Statutem określano także, jeszcze w II połowie XVI w., nie tylko akty królewskie, ale także konstytucje sejmowe. Na szczególną uwagę zasługuje fakt posługiwania się takimi samymi terminami na gruncie różnych dyscyplin¹⁰.

Przez samych członków wspólnoty dokumenty te nazywane były różnorako, najczęściej jednak artykułami (z łac. articulus, -i 'norma prawna, artykuł, jednostka aktu normatywnego') lub ordynacjami (z łac. ordinatio, -ionis 'rozporządzenie, decyzja, urządzenie, organizacja, ustalenie porządku; porządek')¹¹.

Pojęcie ordynacji jako gatunku jest w historii prawa dobrze znane. Ordynacja, rozumiana jako odrębna regulacja prawna o charakterze uchwały, ustawy normującej, kodyfikującej prawa w danej instytucji¹², miewała w dawnych czasach zwykle zasięg lokalny, ograniczony do danej społeczności: dworskiej, ziemskiej lub miejskiej. Celem ordynacji było określenie funkcjonowania instytucji, wyrażenie norm i postulatów służących dyscyplinowaniu życia we wspólnocie oraz określenie zasad ceremoniału, obyczajów, zachowań, regulacji rytmu życia i pracy oraz rozwiązywanie problemów natury ekonomicznej i administracyjnej¹³. Była jedną z form pisemnych, gatunkiem użytkowym, urzędowym, tekstem powstającym lub uwierzytelnianym w kancelarii.

⁸ Por. A. Bień-Kacała, I. Wróblewska, *Akty prawa miejscowego z perspektywy 25 lat samorządu terytorialnego w Polsce*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 34, s. 344.

⁹ Ł. Gęsicki, M. Gęsicki, *Słownik terminów ekonomiczno-prawnych*, Łódź 1995, s. 293.

¹⁰ M. Mikula, *Typologia aktów prawnych dla miast w dobie jagiellońskiej – przydatność funkcjonalnego podziału aktów prawnych do badań nad kierunkami polityki królewskiej*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa” 2013, nr 1, s. 44.

¹¹ J. Sondel, *op. cit.*

¹² Por. M. Tyrakowski, *Istotne pośrednie odwołania w Ordynacji podatkowej do konstrukcji prawa cywilnego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2012, nr 17, s. 27.

¹³ I. Kąkolewski, *Testament polityczny jako instrument władzy monarszej w Prusach Książęcych oraz Rzeczypospolitej w XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 1999, nr 90/4, s. 420.

W kancelarii miejskiej krakowskiej częstym słowem opisującym ten typ tekstu był leksem *porządek*, którego odpowiednikiem w języku niemieckim był *schennkbrieff*, co ilustrują słowa z 1595 roku:

Aczkoľwiek na początku i dobrze potym thowarzysze rzemiosła naszego miechowniczego *porządki* swe opisane alias *schennkbrieff* w tym sławnym mieście Craccowie doszkoľnalne mieli, iednak ze takowe za przypadkiem iakimśi zaginęły były... (t. 2, z. 2, s. 695).

Koniec XVI wieku przyniósł wiele tego typu dokumentów, tworzących i utrwalających, modyfikujących dawne prawo – dawny obyczaj rzemiosła, nie tylko pisane, ale i zwyczajowe. Najstarsze zachowane teksty pochodzą prawdopodobnie z XV wieku, choć zachowały się głównie w odpisach.

Aspekt pragmatyczny

W aspekcie pragmatycznym należy więc wziąć pod uwagę, że analizowane teksty stanowią ciągłość z wcześniej i później utworzonymi. Kontekst sytuacyjny pojawiania się artykułów cechowych i brackich za każdym razem był inny, mogły to być pierwsze lub kolejne regulacje prawne, mogły dotyczyć całej społeczności, tylko braci cechowych lub tylko towarzyszy, jakiegoś określonego problemu, ale też zbierać wszystkie te regulacje w jednym dokumencie. Mogły być spisane w języku łacińskim, niemieckim lub polskim, a także w sposób eklektyczny, łączący zapis łaciński w segmentach delimitacyjnych z polskim w segmencie właściwym. Prymarnym nadawcą tekstu wskazanym w ramie tekstowej najczęściej była osoba czy instytucja pozostająca u władzy: król, burmistrz lub rada miasta. Jednak autorem części tekstu okazywała się społeczność cechowa. Prawnie wielorakość autorów nie stoi jednak w sprzeczności z jednością nadawcy, traktuje się go bowiem jako „prawodawcę racjonalnego”, a nie socjologicznego¹⁴. Zapis o wcześniejszym zredagowaniu artykułów we wspólnocie oraz akceptacji ich przez wszystkich zainteresowanych wskazuje, że powstawały one na skutek dialogu partnerów społecznych i miały znamiona umowy, porozumienia cywilnoprawnego, które poprzez potwierdzenie władz uzyskiwało moc normy prawnej. Ilustruje to cytat: „Stała się vmowa y postanowienie w zupełnim czechu rzemiosła powroźniczego” (t. 2, z. 2, s. 607).

Adresatem tekstu zaś stawała się głównie społeczność cechowa i miejska, choć uchwały te wyznaczały także obowiązki cechu wobec władz miasta i uprawnienia jego członków zwłaszcza w zakresie odwoływania się do sądu w sprawach spornych. Część regulacji dotyczyła samych starszych cechu, inna wszystkich braci, a jeszcze inna czeladników i uczniów. Krąg odbiorców był o wiele szerszy niż sami członkowie wspólnoty.

¹⁴ M. Zieliński, *op. cit.*, s. 53.

Kontekst kulturowy każe widzieć w badanych okazach gatunku przejaw uczestniczenia władz miejskich i rzemieślników (braci cechowych, towarzyszy, uczniów) w dyskursie urzędowoprawnym epoki. Ocalone teksty użytkowe zachowują jego ślad, odbicie. Prawne uwarunkowanie komunikacji, czyli stanowienie przepisów i stosowanie normy czy jej opisywanie, wpływa na kształtowanie się wzorców gatunkowych i ich przekształcanie.

Gatunki administracyjnoprawne w ujęciu synchronicznym, w odniesieniu do tekstów współczesnych (po II wojnie światowej) są dość szeroko opisane zarówno przez językoznawców, jak i badaczy analizujących historię gospodarczą, prawo i administrację. Maria Wojtak zauważa, że we współczesnych gatunkach urzędowych nastąpiła supremacja wzorców kanonicznych, stanowionych normą i kształtowanych przez uzus. Skutkuje to skostnieniem struktury, ograniczeniem, dookreśleniem i osobliwością potencjału illokucyjnego (np. brakiem illokucji fatycznych), obecnością dyrektywności eksplicytnej i implicytnej. Na płaszczyźnie językowej, na skutek dążenia do kondensacji i precyzji, uwidacznia się powstawanie schematów składniowych i wyrażen quasi-idiomatycznych, styl cechuje zachowanie jednolitości / harmonii stylistycznej – ograniczenie się tylko do polszczyzny oficjalnej pisanej, szablonowość i formuliczność. Uczona podkreśla jednak, że:

uwagi te odnoszą się do wzorców gatunkowych współczesnych tekstów prawnych – rzeczywistość historyczna była inna [...], status wzorców powodował różnorodne zawirowania w historii gatunków¹⁵.

Jak pisze Artur Rejter, w przypadku tekstów i dyskursów dawnych, w których ujawnia się polifoniczność i synkretyzm, łączenie z innymi formami gatunkowymi wynika z „daleko posuniętej swobody gatunkowej w wielu sytuacjach komunikacyjnych, nie tylko literackich”¹⁶. Próba umiejscowienia badanego typu dokumentu w typologii gatunków czy aktów prawnych, proponowanych przez historyków czy językoznawców, nie jest łatwa. Ewa Malinowska proponuje rozróżnienie na administracyjne, wykonawcze makroakty prawne generalne, tworzące nową rzeczywistość prawną dla ogółu, oraz akty indywidualno-konkretne. Te ostatnie mają „stwarzać nową rzeczywistość prawną dla jednego obywatela lub małej ich grupy”¹⁷. Adresatami obserwowanych tekstów jest grupa osób, społeczność rzemieślnicza danego zawodu na określonym obszarze. Grupa ta licznie nie jest bardzo duża, zwykle obejmuje od kilkunastu do kilkudziesięciu członków. W tekście często reprezentanci tej społeczności są wskazani z imienia i na-

¹⁵ M. Wojtak, *Gatunki urzędowe na tle innych typów piśmiennictwa użytkowego – zarys problematyki*, [w:] *Język – prawo – społeczeństwo*, red. E. Malinowska, Opole 2004, s. 137. Zob. też *eadem*, *Gatunki prasowe*, Lublin 2004, s. 11-28; *eadem*, *Wprowadzenie do genologii*, Lublin 2019, s. 272-278.

¹⁶ A. Rejter, *Genologia lingwistyczna w perspektywie analiz dyskursu – szanse i ograniczenia*, „Tekst i Dyskurs” 2008, z. 1, s. 23.

¹⁷ E. Malinowska, *Wypowiedzi administracyjne – struktura i pragmatyka*, Opole 2001, s. 51-52.

zwiska. Mimo to odbiorcą nie jest indywidualnie nazwana osoba czy określona społeczność, a „każdy, kto...”, co cechuje raczej rozporządzenia o doniosłości generalnej¹⁸. W badanym materiale bardzo wyraźny jest też element upublicznienia wypowiedzi prawnej, podania do wiadomości wszystkich zainteresowanych, co wynika ze specyfiki aktu mowy, w którym akt publikacji stanowi warunek skuteczności.

W aspekcie pragmatycznym zwraca uwagę złożoność potencjału illokucyjnego analizowanych tekstów. Podstawową illokucją jest tworzenie nowego stanu rzeczy. Wraz z nią zachodzi asercja, wyrażająca się w informowaniu o stanach rzeczy, o których można orzekać w kategorii prawdy i fałszu. Dużą część wypowiedzi zajmują dyrektywy, ponieważ tekst nakazuje podejmowanie określonych działań czy postuluje przyjmowanie określonych postaw. Funkcję perswazyjną wypełniają także ekspresywy, w których nadawca ocenia stan rzeczywistości, czyniąc z tej oceny motywację podejmowanych działań prawnych.

Gatunkowo tekst nie jest jednorodny. Ze współczesnej perspektywy może być postrzegany jako uchwała (akt ustawodawczy), mająca swego określonego nadawcę prawnego, rozporządzenie lub regulamin (akt wykonawczy). Nazywana jest w tekście różnie, na przykład *listem* (t. 1, s. 399, t. 2, s. 727), *obyczajem*, *zarządzeniem* i *postanowieniem* (t. 1, s. 400), *konstytucją* (t. 1, s. 464), *wilkierzem* (t. 2, s. 812), *ordynacją* (t. 2, s. 816), *uchwałą* (t. 2, s. 822), a także *dekretem* (t. 2, s. 842) oraz po prostu *artykułami* – we współczesnym rozumieniu przepisami.

Aspekt strukturalny

W aspekcie strukturalnym zauważyć można w różnym stopniu rozbudowaną budowę tekstu. Najprostsze realizacje gatunku sprowadzają się do krótkiego wstępu w języku polskim i wyliczenia w punktach postanowień (np. t. 1, s. 411-413). Najbardziej rozbudowane posiadają długie wprowadzenie, często w języku łacińskim. Po nim następuje wyliczenie poszczególnych ustaleń, niekiedy uporządkowanych nadrzędnie w paragrafy czy punkty, zgodnie z tematyką zapisów. Na koniec pojawia się podsumowanie, w którym sprecyzowano także czas, miejsce, uczestników komunikacji, stosunek regulacji do wcześniejszych uchwał. Zachowane dokumenty różnią się pod względem nazwy, zawartości i wielkości tekstu oraz jego struktury.

Segmenty delimitacyjne. Segment inicjalny

W segmencie inicjalnym tekstu zamieszczonego w transkrypcji w zbiorze akt prawnych można znaleźć tytuł, który najczęściej zawiera nazwę cechu oraz określenie gatunku:

¹⁸ *Ibidem*, s. 66-67.

statuta contuberni... albo *additamenta ad statuta contuberni...* Najprawdopodobniej był to tytuł nadany dokumentom przez F. Piekosińskiego oraz jego współpracowników, którzy odczytując dawne dokumenty, grupowali je pod względem ważności, znaczenia, zawartości, gatunku. Nazwa gatunkowa *statut* nie jest jednak prawnie doprecyzowana, nie istnieje także normatywna definicja statutu¹⁹. Anna Rozkuszka, wnioskując na podstawie obserwacji różnych regulacji oraz podobieństwa tekstów, uznaje, że współczesny nam statut jest aktem wewnętrznym, który reguluje ustrój instytucji, strukturę, cele i zadania, sposób przyjmowania członków i rozwiązywania swoistej umowy. Zaznacza także, że jest to umowa zawierająca w sobie doprecyzowanie prawa pracy²⁰ i w tym względzie stawia go na równi z regulaminem, uznając oba za akty normatywne, pozaustawowe regulacje zbiorowe, kształtujące między innymi prawa i obowiązki stron.

Nazwa gatunkowa *statut* pojawia się bardzo rzadko w tekście macierzystym dokumentu, na przykład w 1590 roku czytamy: „Stattut albo społecznie zezwolone prawa, sprawy i porządki wszitkich mistrzow zupełnego cechu...” (t. 2, z. 2, s. 636). Najczęściej w tekstach spotykane są dwa określenia: *artykuły* i *porządek*²¹.

Po tytule zwykle następuje określenie nadawcy, na przykład „*Burmistrz y rada miasta Crakowa wszem wobec, ktorem to wiedzieć należy, oznaymuiemy tem listem naszym*” (t. 2, z. 2, s. 727), „*Consules ciuitatis Cracoviae significamus tenore praesentim uniuersus et singulis, quibus expedit*” (t. 2, z. 2, s. 736). Bywa jednak, że nadawcą są sami członkowie wspólnoty, na przykład „*My starssi y młodssy bracia kaczmarze i piwowarowie miasta Krakowa...*” (t. 2, z. 2, s. 729). Często w tym miejscu znaleźć można wyliczenie osób, które zносиły wniosek – petycję (*petitio, petitum*) o ustanowienie regulacji przed urząd miasta. Z założenia podmiotem wnioskującym o ustanowienie regulacji prawnej była zatem społeczność rzemieślnicza, działająca przez jej przedstawicieli. Rzadziej zdarza się, że tekst zaczyna się od formuły określenia czasu i miejsca działania, na przykład „*Actum feria quarta ane testum Purificationis b. Mariae Virginis*” (t. 2, z. 2, s. 752).

¹⁹ A. Rozkuszka, *Statut publicznej uczelni wyższej jako źródło prawa pracy*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2013, nr 13, s. 290.

²⁰ *Ibidem*, s. 291.

²¹ Bywa i tak, że tekst zaczyna się słowami „Porządek spraw cechu złotniczego”, ale zatytułowany jest przez redaktorów inaczej: „*De contubernii aurificum Cracoviensium benniendi ratione*” (t. 2, z. 2, s. 799), pewnie ze względu na typ tekstu, który zawiera wzory komunikacyjne: formuły rozpoczęcia zebrania, przysięgi brata cechowego, formuły wypowiedzi starszego do przyjmowanego ucznia i w trakcie jego wyzwolin. Historycy uznali, że zamieszczanie wzorów zachowań komunikatywnych nie mieści się w gatunku, który postrzegali jako statut. Współcześnie można by określić język tego dokumentu jako bliski językowi okołoprawnemu, praktyki orzeczniczej, w którym toczą się postępowania sądowe i quasi-sądowe, lub administracyjnej, wraz z typowymi dla niego oralnością i performatywnością.

Wskazanie podmiotu zanoszącego wnioski łączone bywa z opisem przyczyny podjęcia działalności prawnej, którą może być potrzeba potwierdzenia ważności dawnych praw. Ilustruje to cytaty:

przyszedzsy do vrzedu naszego radzieckiego vcciw starszy i młodszy mistrzowie cechów bednarskiego i legarskiego przełożyli nam artykuły niektóre, do porzadku cechu ich należące, za zgodnem pozwoleniem tak mistrzów iako y towarzyszyow rzemiosł przeopisanych postanowione y uchwalone, prosząc abyśmy artykuły te władzą zwierzchności vrzedu naszego potwierdzili (t. 2, z. 2, s. 727).

Sporadycznie zdarza się wskazanie, jaki jest dokument królewski, stanowiący podstawę istnienia społeczności i modyfikowanego prawa, i z którego roku pochodzi (np. t. 2, z. 2, s. 788). Zwykle przywoływane są powody spisania praw. Należą do nich: problemy w społeczności cechowej i ich skutek – ubożenie, co przedstawia przytoczenie:

upatruiąc to, ze siła braczi z naszych dla nieporządku nisczeią i ubożeią, a to dlatego, ze piwa przewozne, miody szycone, gorzalki na nass wozone i nie swem porządkiem piwa warzone bywaią [...] takie laudum commune i postanowienie ucziniliśmy [...] (t. 2, z. 2, s. 729).

Wskazywane w dokumentach problemy i trudności wiążą się z konfliktami między członkami wspólnoty, niesnaskami, wydatkami – ponoszonych na sądy. Wskazują to słowa:

zabiegaiąc trudnościom y zaciągom dawnym, które w rzeczach cechowich między braciom się wszczynaly, zaczym y omieszkania w ziwności znaczne y nakłady niepotrzebne zachodziely, y koniec takim niesnaskom zalozyc chcąc [...] (t. 2, z. 2, s. 741).

W połowie XVII wieku pojawiają się dodatkowe informacje o konfliktach z czeladnikami. W jednym ze statutów szczegółowo podaje się przyczyny powstania regulacji prawnych – liczne skargi starszych mistrzów do rady miasta na swawolę i nieuczciwość czeladzi. Nowe zapisy mają „zawierać tekowemu złemu drogę, aby tym bardziej gory nie brało” (t. 2, z. 2, s. 809).

Wreszcie jednym z podstawowych powodów jest poprawa zapisów, odnowienie ich mocy prawnej, zrewidowanie dokumentów cechu i utrzymanie ich ważności, co ukazuje cytaty:

prosilj nasz, abysmy takowych niektorich artikułow poprawę dla potężniejszego rzemiosła ych i czechu zachowania y rządu zatrzymmania vczynili y one vrzędnie vtwierdzilj. Aby (s) prozbę y stharanie ych, które dla dobrego na potomne czasy rządu rzemiosła swego [...] czynią [...] mocą nąm od s. pamięczj IchM. krolow nadaną vtwierdziliśmy y ninie aby wiecznemj czasy trwalj, vtwierdzamy (t. 2, z. 2, s. 783).

Podawana jest też motywacja przewodnia, na przykład: „ad bonum ordinem et meliorationem ciuitatis spectare” (t. 2, z. 2, s. 731), „ad bonum ordinem in contubernio suo seruandam spectantes” (t. 2, z. 2, s. 752). Zdarza się także, iż pojawia się zastrzeżenie

prawa do dalszych modyfikacji zapisów, co wyrażają słowa „według potrzeby zostawiając sobie władzę tak umniejszenia iako y przydania także odmienienia lub wcale albo po części” (t. 1, z. 2, s. 464).

Niekiedy po łacińskim wstępie podaje się polski tytuł/wprowadzenie, na przykład „Stało się zgodliwe vchwalenie y stateczne postanowienie w zupełnym cechu białoskor-nikow crakowskich w ten sposob” (t. 2, z. 2, s. 752). Zwykle zapowiadane jest przejście do treści właściwej, czy artykułów, między innymi słowami: „Quam tenor sequitur et est talis” (t. 2, z. 2, s. 822) lub „Quorum tenor idionmate Polonico porrectus ad nos de verbo ad verbum sequitur” (t. 2, z. 2, s. 827). Wyjątkowo pojawia się informacja o podpisach wszystkich braci: „na tenże opissany statut bracia wszytka stara y młoda rękami własnymi się podpissalj” (t. 2, z. 2, s. 636).

Segmenty delimitacyjne. Segment finalny

Segment finalny zwykle daje się łatwo wskazać, wydzielony jest jako dłuższy fragment nienumerowany, a prawdopodobnie wtórnie jest zapisywany przez redaktorów od akapitu. Bywa jednak i tak, że stanowi kontynuację ostatniego artykułu (t. 2, z. 2, s. 812). Zakończenie dokumentu bywa wyrażone w tym języku, w którym napisano wstęp, na przykład w słowach „In quorum omnium fide[m] sigillum nostrum magistratus Cracouiensis est subappositum et subappensum” (t. 2, z. 2, s. 740) lub „Co dla lepszej wiary y pewności wysszey opisanych porządkow in authentica forma pod pieczęcią naszą radziecką one wydac kazalichmy” (t. 2, z. 2, s. 742).

Zdarza się jednak, że wstęp był łaciński, ale zakończony frazą polską, a zakończenie zaczyna się polszczyzną i kończy łacińskim określeniem daty (t. 2, z. 2, s. 752). Niekiedy to właśnie w zakończeniu pojawia się uzasadnienie wydania nowych ustaleń, na przykład „animaduertentes esse eidem congregationi hominum conducibiles publicis rationibus vtiles” (t. 2, z. 2, s. 747). Czasami pojawia się informacja o zobligowaniu do odczytywania zapisów prawnych w czasie zebrań, co ukazuje przytoczenie: „Które to artykuły wyzey wyrazone mają bydz na kazdey zchadzce, gdy suchedni przypadaia, iawnie czytane” (t. 2, z. 2, s. 796).

Dodawana jest też informacja o pieczęci: „Co dla lepszej wiary y swiadcztwa pieczenć naša radzieczka iesth przyczysniona” (t. 2, z. 2, s. 787), która to pieczęć (radziecka lub królewska) była integralną częścią dokumentu. W ostatnich wersach zapisana jest zwykle data i miejsce wydania dokumentu, na przykład: „Actum et datum in praetorio nostro Cracouiensi, sabbato primo (s) post Cinerum, anno Do[mini millesimo sexcentesimo]” (t. 2, z. 2, s. 740), „Dan na ratuszu crakowskim w poniedziałek nazaiutrz po niedzieli Suchey roku Panskiego tysięcznego sześćsetnego” (t. 2, z. 2,

s. 742) oraz niekiedy informacja o notariuszach (t. 2, z. 2, s. 812). Zupełnie wyjątkowo podawane są dane o sposobie i elekcji braci starszych, sprawujących władzę w konkretnym roku (t. 2, z. 2, s. 812).

Tym samym segmenty delimitacyjne tworzą wokół tekstu ramę różniącą się od segmentów właściwych głównie kategorią nadawcy i funkcją. Podmiotem właściwym uzgadniającym tekst artykułów ma być społeczność cechowa, podmiotem weryfikującym zapisy i je ustanawiającym, uprawomocniającym – władze miasta. Schemat semantyczny segmentów delimitacyjnych rysuje się następująco: określenie podmiotu (kto), określenie kontekstu (w jakich okolicznościach, na czyj wniosek), określenie przyczyny i celu (dlaczego i po co), określenie czynności (uchwala, weryfikuje, potwierdza, stanowi), kiedy i gdzie. Segment właściwy tekstu poświęcony jest zwykle temu, co dany dokument stwierdza.

Segmenty właściwe

W tekście właściwym bywa dodane wprowadzenie w języku polskim, zaczynające się od słów „W imię Pańskie amen” (t. 2, z. 2, s. 822) lub „In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam” (t. 2, z. 2, s. 842). Ten fakultatywny element tekstu wprowadza do tekstu urzędowego element sacrum, w ramach którego pojawia się performatywność działań podjętych w imię Pańskie. Nadawca przyjmuje rolę wykonawcy woli Bożej, przywołuje nadprzyrodzone moce, odwołuje się do szczególnej więzi z sacrum. Przyjęcie prawa oznacza w tym kontekście zobowiązanie etyczno-moralne, obejmujące nadawcę i odbiorcę, wyznaczające system wartości i kształtujące postawy członków wspólnoty²².

Autorem zbiorowym, nadawcą tekstu właściwego jest społeczność cechowa, inicjatorem działania zaś mają być (przeważnie) członkowie społeczności. Tym samym brzmienie zapisów ma dawać wyraz wewnętrznym regulacjom wspólnoty, uchwalanym w celu realizacji aktów ogólnych. Ten element tekstu ma w zapleczu typowe dla regulaminu tło pragmatyczne²³. Zdarza się przeniesienie właśnie do tego fragmentu uzasadnienia podjęcia się czynności prawnej, na przykład we fragmencie:

Isz na swiecie trwałoszcz wszytych rzeczy y rządow niczym inszym niebywa vgrantowana y w pamięci ludzkiej zostawiona, iako gdy bendzie pismem okrysliona y oczerklowana, także tesz iednostainą vchwałą vtwierdzona (t. 2, z. 2, s. 822).

²² Zob. E. Masłowska, *Działania w imię Boże – wyzwalanie sprawczej mocy słowa*, [w:] *Znaczenie, tekst, kultura: prace ofiarowane Profesor Elżbiecie Janus*, red. A. Kozłek, A. Świątek, Warszawa 2014, s. 385-398.

²³ E. Malinowska, *op. cit.*, s. 77-89.

W strukturze maksymalnej znaleźć można regulacje podzielone na zakresy tematyczne, wyrażone w punktach lub paragrafach, na przykład o braciach, uczniach i towarzyszach (t. 2, z. 2, s. 725). Zapisy zwykle dotyczą norm działania w określonej grupie, dziedzinie życia, miejsca, a zatem zawierają w sobie wytyczne sterujące zachowaniem człowieka w potencjalnych sytuacjach oraz informację o prawach, obowiązkach w formie nakazowo-zakazowej, a także sankcjach grożących w sytuacji nieprzestrzegania norm. Dotyczą między innymi:

1. Zakazu pracy poza cechem, w niedziele i dni świąteczne.
2. Elekcji w cechu i obowiązków starszych cechu.
3. Warunków przyjęcia/wstąpienia braci do cechu (procedur zgłoszenia woli bycia w cechu, uzyskania prawa miejskiego, okazywania dokumentów o urodzeniu, wykwalfikowaniu, zachowaniu, opłat dla starszych braci i do skrzynki cechowej, datków na Kościół i uzbrojenie), wykonania „sztuki”, czyli warunków udowodnienia swoich umiejętności zawodowych i konsekwencji niepoprawnego wykonania zadania, a także zwyczajowego poczęstunku.
4. Uczestnictwa w zebraniach cechu i podejmowania się w nim różnych funkcji. Zakazu zbierania się bez zgody władz cechu i obowiązku stawiania się na zebrania po informacji od braci starszych, w określonych czasie, miejscu, godzinie.
5. Obowiązków religijnych i etycznych: związanych z obecnością na mszach świętych (zwłaszcza tzw. żałomszach) w Kościele katolickim, procesjach Bożego Ciała i pogrzebach członków cechu, a także wsparciem w chorobie i po śmierci członka cechu.
6. Zasad wykonywania pracy: pozyskiwania surowców, kolejności i zakresu pracy, przyjmowania towarzyszy i uczniów, w tym regulacji związanych z żywieniem, zapewnieniem miejsca zamieszkania, czasu pracy, a także sposobów karania ich, sprzedaży produktów, wspierania innych członków cechu, dbania o bezpieczeństwo pracy oraz sądów.
7. Sposobu zorganizowania społeczności towarzyszy: hierarchii i odpowiedzialności, obowiązku comiesięcznych spotkań (gospody) z szynkiem i wyżywieniem, zbierania i przechowywania pieniędzy, długości i jakości terminu, przyjmowania i opuszczania pracy, obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej i specyfiki obyczajów wspólnotowych, wędrowania w celu zdobycia doświadczenia czy zasad awansowania z pozycji towarzysza na mistrza. Ustalenia obejmują też wymagane postawy moralne i zawodowe, dotyczą liczby towarzyszy i uczniów pracujących w jednym zakładzie, czasu pracy, kultury zachowania się w pracy, w domu mistrza i w czasie sesji towarzyskiej, zasad sądu towarzyskiego, kar, możliwości apelacji. W końcu zbierania i przechowywania pieniędzy i list, dokumentów.
8. Przyjmowania i wyzwalania uczniów, długości próby i terminu, opłat.

Poszczególne społeczności regulują zwykle tylko wybrane aspekty życia, odwołując się do istniejących już wcześniej ustaleń, nieprzywoływanych *explicité*. Wytyczne bywają bardzo szczegółowe. Zbiega się to z właściwościami regulaminu jako gatunku, o którym Ewa Malinowska pisze:

Esencją gatunku są przepisy szczegółowe – najczęściej bardzo rozbudowane. Intencją nadawcy jest przewidzenie wszystkich możliwych sytuacji – zdarzeń i zaprojektowanie pożądaných zachowań potencjalnego adresata. Nadawca wyraźnie, jasno i konkretnie precyzuje postanowienia, którym powinien podporządkować się odbiorca. Treść postanowień szczegółowych zależy od specyfiki regulowanej dziedziny życia i specyfiki działania danej instytucji²⁴.

Odmiennością w stosunku do współczesnego regulaminu jest zauważalna w części tekstów wybiórczość regulacji i obecność elementów takich jak uzasadnienia oraz następujące dość często aktualizacje (akty gwarancyjne, potwierdzenia, nowelizacje). W badanym materiale w części właściwej tekstu pojawia się sporadycznie uzasadnienie wprowadzonej zmiany i ma ono charakter perswazyjny. Nadawca odwołuje się do przywileju oraz zysku skarbu królewskiego, w postaci płaconych podatków i cel, a także zysku płynącego z korzystania z królewskich instytucji, na przykład z młynów. Szczególnie wyraźne jest to w dodatku do statutów kontuberni piwowskiej z 1605 roku:

a isz tesz mamy przywilei y prawa, nam albo cechowi temu kaczmarskiemu nadane od s. pamięci królów polskich [...] naprzód aby piwa przewożne utrusquw generis, także kaziemirskie y kleparskie y insze, żeby niebyli na nas wozoney noszone, czo tesz y ku szkodzie młynom Króla Ięgo Mczi [...] (t. 2, z. 2, s. 788).

Innym typem uzasadnienia jest wskazanie na wartości uniwersalne, wieczne, jak w cytacie:

Postanowiano tesz iest poniewasz y starszy przisięgly czechowy na prosbę mistrzow y towarziszow czechu tego, is pieniądze the, które bywają zebrane w czechu z wyn za wystempky wissey pomyenonych, nye mają bycz na ynse nie potrzebne rzeczy obroczone, iedno a kupyenye wosku na czeszcz y chwałę panu Bogu wszechmogącemu. Abowiem poziteczniey iest na rzeczy zbawienne obroczyć a nyzeli na nie potrzebnych kolaciach ziescz albo spycz (t. 1, s. 457).

Tematyka analizowanych segmentów właściwych wiąże się ściśle z realizowaną przez ten gatunek funkcją kreatywną mowy. Ta zaś nie jest realizowana w izolacji od innych funkcji – spleta się zwłaszcza z funkcją komunikacyjną (informatywną, sprawozdawczą) i perswazyjną.

²⁴ *Ibidem*, s. 83.

Aspekt językowostylistyczny

Większość przedrukowanych dokumentów wyrażona jest w języku polskim (w segmencie właściwym tekstu). Reprezentują one odmianę urzędową polszczyzny, właściwą dobie średniopolskiej, w wersji pisanej. W tej epoce była ona jedną z kilku istniejących kodów językowych, używanych w sytuacjach urzędowo-prawnych. Jak pisze Irena Szczepankowska:

Dopóki nie redagowano pism urzędowych po polsku, a tłumaczono tylko niekiedy dokumenty łacińskie, polszczyzna pełniła jedynie funkcję pomocniczą. Dlatego przyjmuje się [zob. Urbańczyk 1979, 210], że w roku 1543 dokonano się oficjalne uznanie języka polskiego za język państwowy dzięki uchwaleniu po polsku – bez pośrednictwa łaciny – statutów sejmowych²⁵.

Pierwsze artykuły cechowe spisane po polsku, zachowane w zbiorze akt dawnych Krakowa, datowane są na 1512 rok (t. 1, z. 2, s. 399-400). Kolejne pojawiają się sukcesywnie, w 1517 (t. 1, z. 2, s. 411), 1518 roku (t. 1, z. 2, s. 415-419) i dalej, wypierając wersje łacińskie i niemieckie. Bardzo szybko zatem, szybciej niż w innych dokumentach państwowych, kształtuje się zapis w języku polskim prawnym/okołoprawnym, właśnie w dokumentach zwanych przywilejem, a później statutem cechowym.

Analiza języka artykułów brackich i towarzyskich wymaga osobnego, pogłębionego opracowania. Na tym etapie można wskazać, że do jego właściwości, o charakterze ponadjednostkowym, wypada zaliczyć dążenie do precyzji i uporządkowania treści poprzez grupowanie przepisów w jednostki nadrzędne, wyrażanie kolejności, warunku nie tylko przez punkty i paragrafy, ale też zastosowanie leksyki: *najpierw, potem, gdyby..., kiedy, który, któryby, też, czasem* na zmianę z łacińskim *item* (np. t. 1, s. 482), *primum, deinde, tertium...* (np. t. 1, z. 2, s. 500, 503). Kolejną cechą jest nasycenie tekstu wyrażeniami dyrektywnymi, które mają sterować zachowaniami potencjalnych odbiorców, zwykle poprzez wyrazy i konstrukcje wyrazowe: *powinien, ma/nie ma, wolno będzie, nie śmieć się ważyć, drogę mieć wolną* (t. 2, z. 2, s. 631). Zauważyć można też bezosobowość, na przykład w konstrukcji *mieć się zachować* w zdaniu: „Porządki około pogrzebow a tho obrzendow koscielnich mają syę zachowacz” (t. 2, z. 2, s. 603) oraz dążenie do kondensacji treści dzięki stosowaniu imiesłów. Znacznie trudniej jest wskazać, czy precyzja wyraża się w jednoznaczności terminologicznej, ponieważ wymaga to szerzej zakrojonych badań. Na pewno uwagę przyciąga wartościowanie,

²⁵ I. Szczepankowska, *Odmiana urzędowa polszczyzny w dobie staro- i średniopolskiej na tle innych języków i stylów funkcjonalnych*, „Poradnik Językowy” 2015, z. 3, s. 11. Zob. też E. Młynarczyk, *Statuty cechowe jako źródło słownictwa rzemieślniczego*, [w:] *Badania historycznojęzykowe. Stan, metodologia, perspektywy*, red. B. Dunaj, M. Rak, Kraków 2010, s. 279-286.

czyli użycie leksyki nacechowanej emocjonalnie, oraz nasycenie tekstu wyrazami oddającymi ocenę czy opinię.

Artykuły brackie i towarzyskie obserwowane w aspekcie pragmatycznym, strukturalnym, poznawczym i językowostylistycznym mogą ukazać kształtowanie się swoistego gatunku, występującego głównie w wariacie kanonicznym i alternacyjnym. Na pewno wskazany typ tekstu jest bardzo ciekawy poznawczo, ponieważ w swoisty sposób pozwala realizować funkcję kreatywną mowy. Warto podkreślić, że najstarsze takie dokumenty zapisane w języku staropolskim pochodzą z połowy XV wieku²⁶, a mają już formę w pełni ukształtowanego gatunku. Mogą więc przynosić treści słabo uwzględniane dotychczas w badaniach zarówno nad językiem staropolskim, jak i średniopolskim, w odmianie urzędowoprawnej, oficjalnej, pisanej. Badanie języka tych tekstów stanowi szczególne wyzwanie, ponieważ problematyczne jest dotarcie do tekstów źródłowych i osadzenie ich w cyklu dokumentów z życia danej wspólnoty. Odtworzenie pierwotnego kształtu przywileju i artykułów brackich (czy też statutów) pozwalałoby być może wskazać podobieństwa i różnice między tekstami oraz sposób przekształcania gatunku na potrzeby konkretnej wspólnoty komunikatywnej miejskiej.

Bibliografia

Źródła

Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa (1507-1795), red. F. Piekosiński, t. 1, z. 1 i z. 2, t. 2, z. 1 i z. 2, Kraków 1885-1892.

Literatura przedmiotu

- Bień-Kacała A., Wróblewska I., *Akty prawa miejscowego z perspektywy 25 lat samorządu terytorialnego w Polsce*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 34, s. 335-347.
 Gęsicki Ł., Gęsicki M., *Słownik terminów ekonomiczno-prawnych*, Łódź 1995.
 Kalisz R., *Pragmatyka językowa*, Gdańsk 1993.
 Kąkolowski I., *Testament polityczny jako instrument władzy monarszej w Prusach Książęcych oraz Rzeczypospolitej w XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 1999, nr 90/4, s. 415-424.
 Kiryk F., *Najstarszy dokument cechowy w języku staropolskim – statut cechu płócienniczego z 1466 roku w Rymanowie*, „Studia Historyczne” 2011, nr 54, z. 1 (213), s. 3-13.
 Lizisowa M.T., *Język Kodeksu Olszewskiego (1550). Z recepcji staropolskiego języka prawnosądowego w Wielkim Księstwie Litewskim w szesnastym wieku*, Kraków 2000.
 Malinowska E., *Wypowiedzi administracyjne – struktura i pragmatyka*, Opole 2001.
 Marcjanik M., *Kreatywna funkcja mowy*, „Przegląd Humanistyczny” 1988, nr 11/12, s. 95-104.

²⁶ F. Kiryk, *Najstarszy dokument cechowy w języku staropolskim – statut cechu płócienniczego z 1466 roku w Rymanowie*, „Studia Historyczne” 2011, t. 54, z. 1 (213), s. 3-13.

- Masłowska E., *Działania w imię Boże – wyzwalanie sprawczej mocy słowa*, [w:] *Znaczenie, tekst, kultura: prace ofiarowane Profesor Elżbiecie Janus*, red. A. Kozłek, A. Świątek, Warszawa 2014, s. 385-398.
- Mikuła M., *Typologia aktów prawnych dla miast w dobie jagiellońskiej – przydatność funkcjonalnego podziału aktów prawnych do badań nad kierunkami polityki królewskiej*, „*Studia z Dziejów Państwa i Prawa*” 2013, nr 1, s. 41-57.
- Młynarczyk E., *Statuty cechowe jako źródło słownictwa rzemieślniczego*, [w:] *Badania historycznojęzykowe. Stan, metodologia, perspektywy*, red. B. Dunaj, M. Rak, Kraków 2010, s. 279-286.
- Rejter A., *Genologia lingwistyczna w perspektywie analiz dyskursu – szanse i ograniczenia*, „*Tekst i Dyskurs*” 2008, z. 1, s. 17-30.
- Rozkuszka A., *Statut publicznej uczelni wyższej jako źródło prawa pracy*, „*Roczniki Administracji i Prawa*” 2013, nr 13, s. 289-298.
- Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków* [płyta CD], [w:] J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2003.
- Szczepankowska I., *Odmiana urzędowa polszczyzny w dobie staro- i średniopolskiej na tle innych języków i stylów funkcjonalnych*, „*Poradnik Językowy*” 2015, z. 3, s. 7-25.
- Szczepankowska I., *Z badań nad dyskursem okołoprawnym: gatunki paratekstowe w szesnastowiecznych edycjach statutów*, „*Prace Filologiczne*” 2016, nr 69, s. 473-492.
- Tyrakowski M., *Istotne pośrednie odwołania w Ordynacji podatkowej do konstrukcji prawa cywilnego*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2012, nr 17, s. 27-40.
- Wojtak M., *Gatunki prasowe*, Lublin 2004.
- Wojtak M., *Gatunki urzędowe na tle innych typów piśmiennictwa użytkowego – zarys problematyki*, [w:] *Język – prawo – społeczeństwo*, red. E. Malinowska, Opole 2004, s. 131-141.
- Wojtak M., *Wprowadzenie do genologii*, Lublin 2019.
- Zieliński M., *Języki prawne i prawnicze*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999, s. 50-74.

Artykuły towarzyskie i brackie cechów krakowskich w perspektywie genologii lingwistycznej – rekonesans badawczy

Streszczenie: Artykuł został poświęcony analizie tekstu i gatunku statutu społeczności zawodowych miejskich zwanych cechami, na przykładzie artykułów towarzyskich i brackich cechów krakowskich z XVI i XVII wieku. Artykuły te, obserwowane w aspekcie pragmatycznym, strukturalnym, poznawczym i językowostylistycznym, ukazują kształtowanie się swego gatunku, występującego głównie w wariacie kanonicznym i alternacyjnym. Wskazany typ tekstu jest bardzo ciekawy poznawczo. Najstarsze takie dokumenty zapisane w języku staropolskim pochodzą z połowy XV wieku, a mają już formę w pełni ukształtowanego gatunku. Badanie ich może przynieść treści słabo uwzględniane dotychczas w badaniach zarówno nad językiem staropolskim, jak i średniopolskim, w odmianie urzędowoprawnej, oficjalnej, pisanej. Problematyczne jest jednak dotarcie do tekstów źródłowych i osadzenie ich w cyklu dokumentów z życia danej wspólnoty. Dotarcie czy odtworzenie pierwotnego kształtu przywileju i artykułów brackich pozwalałoby być może wskazać podobieństwa i różnice między kolejnymi dokumentami oraz sposób przekształcania gatunku na potrzeby konkretnej wspólnoty komunikatywnej miejskiej.

Słowa kluczowe: statut, język, gatunek, artykuły brackie i towarzyskie, cechy krakowskie

Social and confraternity articles of Krakow guilds from the perspective of linguistic genology – research reconnaissance

Summary: The article was devoted to the analysis of the text and genre of the statute of urban professional communities called guilds with the example of social and confraternity articles of Krakow guilds from the 16th and 17th centuries. These articles, observed in pragmatic, structural, cognitive and linguistic-stylistic aspects, show the development of a specific genre, occurring mainly in the canonical and alternation variants. The indicated type of text is very cognitively interesting. The oldest such documents written in Old Polish come from the mid-15th century, and they already have the form of a fully developed genre. Studying them may bring content that has so far been poorly taken into account in research on both the Old Polish and Middle Polish languages, in their formal, official and written varieties. However, it is problematic to find source texts and embed them in a series of documents from the life of a particular community. Finding or reconstructing the original shape of the privilege and confraternity articles would perhaps allow pointing out the similarities and differences between subsequent documents and the way in which the genre was transformed to meet the needs of a specific urban communicative community.

Keywords: statute, language, genre, confraternity and social articles, Krakow guilds